

УДК 347.962

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.11.52>

Герасимчук С.С.

*orcid.org/0000-0001-5747-3755**аспірантка кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ В ПРИТЯГНЕННІ СУДДІВ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Неможливо переоцінити значення судової гілки влади в Україні та її вплив на наше демократичне сучасне суспільство. Належне функціонування судової влади незалежне від зовнішніх чи внутрішніх чинників та має власну систему юридичних гарантій забезпечення діяльності суду. Враховуючи потребу в оптимізації окремих процесів судової системи необхідно вірно розуміти значення юридичних гарантій забезпечення діяльності суду. За вчинення правопорушення будь-який суддя повинен притягатися до відповідальності. Така відповідальність корелює з юридичними гарантіями в притягненні суддів до відповідальності. Розуміння змісту гарантій та їх значення в притягненні суддів до юридичної відповідальності значно покращить в практиці застосування конкретних норм права з притягнення судді до юридичної відповідальності.

Метою статті є дослідження значення юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності.

Питання юридичних гарантій забезпечення діяльності суду досліджувалося та удосконалювалося багатьма вченими, зокрема: П.П. Андрушко, А.М. Бойко, С.Ф. Василюк, Л.Є. Виноградова, О.В. Гончаренко, О.П. Євсєєва, М.В. Косюта, О.В. Капліна, О.О. Кваша, В.П. Кохан, Р.О. Куйбіда, А.В. Малярєнко, Ф.Б. Мухаметшин, О.М. Овчаренко, В.В. Паришкура, О.О. Присяжнюк, М.А. Погорєцький, С.В. Подкопєєв, О.Л. Польовий, М.І. Хавронюк, Ю.Ю. Чуприна, А.В. Шевченко та ін.

Загальним об'єктом, на який посягає суддя при порушенні своїх посадових обов'язків і законодавства, виступає право людини на справедливий суд (змістовні і процедурні гарантії реалізації цього права). Додатковим безпосереднім об'єктом є авторитет судової влади в соціумі. Саме на захист цих об'єктів спрямований інститут юридичної відповідальності судді, де за змістом цей об'єкт безпосередньо співпадає з об'єктом складу правопорушення, закріпленого відповідною галуззю законодавства та його визначення залежить від змісту вчиненого правопорушення [1, с. 156]. В практиці багато випадків порушення суддями своїх професійних обов'язків, що в свою чергу підриває авторитет судової гілки влади та ставить під сумнів, а іноді й унеможлиблює виконання їх соціального призначення [2, с. 17].

Інститут юридичної відповідальності судді впливає з правових можливостей судді, що складаються з трьох ключових напрямів, а саме:

- 1) вчиняти або не вчиняти діяння;
- 2) вимагати від інших учасників правосуддя вчинення або не вчинення діянь;
- 3) звертатися з вимогою до уповноважених органів за дотриманням та захистом прав і інтересів.

У загальному розумінні гарантії – це система умов та засобів, що сприяють реалізації прав і свобод, охоплених законом інтересів та обов'язків [3, с. 160]. Юридичні гарантії в юридичній відповідальності суд-

дів уособлюють собою систему заходів та умов (засобів), визначену правовими нормами функціонування судів та діяльності суддів, що направлена на суворе дотримання норм чинного законодавства. Тобто, під юридичними гарантіями в юридичній відповідальності суддів слід розуміти необхідні засоби належного виконання суддями своїх зобов'язань. Такі юридичні гарантії обумовлюються зовнішніми чинниками, закріплюються в нормах чинного законодавства та в цілому, саме нормативно-правові акти, в яких визначено функціонування судів і є гарантіями юридичної відповідальності суддів, де знайшли своє закріплення ці юридичні гарантії [4, с. 224–225].

Ключовою метою запровадження юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності є належне забезпечення діяльності судів та дотримання норм у сфері правосуддя. Така мета обумовлює центральне значення юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності як системи заходів та умов (засобів), спрямованих виключно на незалежність суддів при здійсненні ними професійної діяльності.

Гринюк В.О. виокремлює окрім юридичних гарантій, організаційні гарантії: побудова судової системи на засадах автономності; порядок формування суддівського корпусу; порядок припинення повноважень та звільнення з посади суддів, який базується на принципі їх незмінюваності; рівність правового статусу суддів; право суддів на відставку; недоторканність; порядок фінансування судів; організаційно-технічні та інформаційні умови діяльності судів; матеріальне та соціальне забезпечення судів; система органів суддівського самоврядування [5, с. 133]. В свою чергу, Хачатурян Д.М. виокремлює і процесуальні гарантії як різновид правових гарантій, тобто встановлені кримінально-процесуальним законом засоби і способи, які слугують успішному здійсненню правосуддя [6, с. 211].

Вищеокреслений поділ гарантій має умовний характер, оскільки всі гарантії забезпечення суддівської діяльності кореляційно

взаємопов'язані та взаємозалежні, доповнюючи одна одну та утворюючи єдину універсальну систему гарантій, що враховує спільне та окреме в діяльності судді в залежності від його професійного наповнення.

Про значення юридичних гарантій в притягненні суддів до відповідальності свідчить довіра населення України до нього та на 2019 рік характеризується таким:

1. Україна має негативну стабільну тенденцію недовіри до суду.

2. У західній Європі рівень довіри до політичних органів зазвичай нижчий, ніж до судів, тоді як в Україні навпаки, політичні органи мають більшу довіру, ніж суди.

3. Ключовими є проблеми, що пов'язані з недоброчесністю і залежністю суддів. Діяльність самих суддів є чинником, що найбільше впливає на рівень довіри до суду. На думку громадян, частіше цей вплив негативний, але в силах суддів позитивно впливати на цю довіру.

4. Суди досі не сприймаються як сучасна, зручна і комфортна інституція, спрямована на забезпечення потреб людей.

5. Рівень довіри до судів користувачів судових послуг вищий, ніж тих, хто не зіштовхувався з судами.

6. В інформаційному просторі переважає негативна інформація про суди і суддів [7].

Вищеохарактеризовані негативні тенденції свідчать про невикористання та неналежне застосування наявних механізмів юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності. Процеси притягнення суддів до юридичної відповідальності не є нормою, проте це необхідність у випадку вчинення суддею правопорушення.

За своїм значенням юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності можна класифікувати за такими критеріями:

1) за однією з ознак правових актів, як юридична сила (юридичні гарантії, що містяться в законах; юридичні гарантії, що містяться в підзаконних актах);

2) за сферою дії (юридичні гарантії, що містяться в актах загальної дії; юридичні гарантії, що містяться в актах спеціальної дії; юридичні гарантії, що містяться в актах локальної дії);

3) за терміном дії (юридичні гарантії, що містяться в актах тривалої дії; юридичні гарантії, що містяться в актах тимчасової дії);

4) за предметом правового регулювання (юридичні гарантії, що містяться в нормативно-правових актах щодо дисциплінарної, адміністративної, цивільної, кримінальної відповідальності);

5) за видом юридичних норм (нормативно-правові акти, що закріплюють матеріальні гарантії; нормативно-правові акти, що закріплюють процесуальні гарантії);

6) за правовим статусом суддів (юридичні гарантії в діяльності суддів загальної юрисдикції; юридичні гарантії в діяльності суддів конституційної юрисдикції).

Шевченко А.В. зазначає, що значення відповідальності суддів полягає насамперед у забезпеченні їх дисципліни та запобіганні їх можливим порушенням та саме це є фактором впливу на суддів, чия поведінка або діяльність не відповідають професійним вимогам. Юридична відповідальність забезпечує додержання і як наслідок стає можливим здійснення професійної діяльності в порядку і на умовах, що встановлюються для них (здійснюватиметься особами, моральні якості яких відповідають таким, що передбачаються для суддів і визначених матеріальним і процесуальним законом) [8, с. 124]. Гончаренко О. В. також вважає, що значення юридичної відповідальності суддів витікає з поняття юридичної відповідальності суддів, є складовою їхнього правового статусу, де невідворотне настання відповідальності судді за вчинене правопорушення, є ефективним засобом забезпечення законності в цій сфері суспільних відносин та виступає чинником незалежності суддівського корпусу і забезпечення реалізації конституційно-правового статусу судді [9, с. 79].

За думкою Паришкура В.В., значення юридичної відповідальності суддів полягає у:

сприянні об'єктивності та законності судового процесу; формуванні правової свідомості серед суддівського корпусу; запобіганні порушенням, що можуть вчинятися суддями; забезпеченні незалежності суддів; зміцненні авторитету суду в суспільстві; можливості очищення суддівського корпусу в межах закону та за умови дієвого механізму юридичної відповідальності [10, с. 104].

Значення юридичних гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності впливає з його правового статусу в Україні та полягає у такому:

1. Юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності встановлюються нормативно-правовими актами;

2. Юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності мають загальнообов'язковий характер з поширенням на всіх суддів без виключень;

3. Юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності забезпечуються державою через спеціально визначені інституції;

4. Притягнення суддів до юридичної відповідальності є обов'язковим елементом правового статусу судді;

5. Юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності розгалужені та уявляються цілісною системою, їх не можливо відмінити чи незаконно уникнути такої відповідальності;

6. Система юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності не є вичерпною та може вдосконалюватися;

7. Кожна юридична гарантія притягнення судді до юридичної відповідальності має власний механізм реалізації;

8. Механізми реалізації притягнення судді до юридичної відповідальності чітко визначені в нормативно-правових актах. Їх недотримання може призвести до уникнення відповідальності конкретним суддею при вчиненні ним правопорушення;

9. Можливість притягнення суддів до юридичної відповідальності як гарантія законного

функціонування інституту правосуддя йде у підтримку його ж авторитету та є передумовою довіри до нього з боку всього суспільства;

10. Можливість притягнення суддів до юридичної відповідальності відіграє важливе моральне значення в українському суспільстві;

11. Притягнення суддів до юридичної відповідальності можливе на протязі всієї професійної діяльності судді.

Таким чином, юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності сприяють динаміці правового статусу судді та втілюють у практику правові норми. Реалізація прав та обов'язків судді постійно супроводжується тягарем можливості притягнення судді до юридичної відповідальності у разі вчинення ним правопорушення. Такий тягар в Україні забезпечується нормативно закріпленими юридичними гарантіями.

Анотація

В статті досліджується значення юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності. Наголошується на тому, що юридичні гарантії в юридичній відповідальності суддів уособлюють собою систему заходів та умов (засобів), визначену правовими нормами функціонування судів та діяльності суддів, що направлена на суворе дотримання норм чинного законодавства. Обґрунтовується значення юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності у такому: 1) юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності встановлюються нормативно-правовими актами; 2) юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності мають загальнообов'язковий характер з поширенням на всіх суддів без виключень; 3) юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності забезпечуються державою через спеціально визначені інституції; 4) притягнення суддів до юридичної відповідальності є обов'язковим елементом правового статусу судді; 5) юридичні гарантії в притягненні суддів до юридичної відповідальності розгалужені та уявляються цілісною системою, їх не можливо відмінити чи незаконно уникнути такої відповідальності; 6) система юридичних гарантій в притягненні суддів до юридичної відповідальності не є вичерпною та може вдосконалюватися; 7) кожна юридична гарантія притягнення судді до юридичної відповідальності має власний механізм реалізації; 8) механізми реалізації притягнення судді до юридичної відповідальності чітко визначені в нормативно-правових актах; 9) можливість притягнення суддів до юридичної відповідальності як гарантія законного функціонування інституту правосуддя йде у підтримку його ж авторитету та є передумовою довіри до нього з боку всього суспільства; 10) можливість притягнення суддів до юридичної відповідальності відіграє важливе моральне значення в українському суспільстві; 11) притягнення суддів до юридичної відповідальності можливе на протязі всієї професійної діяльності судді.

Ключові слова: юридична гарантія, відповідальність, суддя, значення юридичних гарантій, притягнення суддів до юридичної відповідальності.

Gerasimchuk S.S. The importance of legal guarantees in bringing judges to legal liability

The article examines the importance of legal guarantees in bringing judges to justice. It is emphasized that legal guarantees in the legal responsibility of judges represent a system of measures and conditions (means), defined by the legal norms of the courts and the activities of judges, aimed at strict compliance with applicable law. The importance of legal guarantees in bringing judges to legal responsibility is substantiated in the following: 1) legal guarantees in bringing judges to legal responsibility are established by normative legal acts; 2) legal guarantees in bringing judges to legal responsibility are of a mandatory nature and apply to all judges without exception; 3) legal guarantees in bringing judges to legal responsibility are provided by the state through specially designated institutions; 4) bringing judges to legal responsibility is a mandatory element of the legal status of a

judge; 5) legal guarantees in bringing judges to legal responsibility are branched out and appear to be a holistic system, they cannot be revoked or such liability cannot be illegally avoided; 6) the system of legal guarantees in bringing judges to legal responsibility is not exhaustive and can be improved; 7) each legal guarantee of bringing a judge to legal responsibility has its own implementation mechanism; 8) the mechanisms for bringing a judge to justice are clearly defined in regulations; 9) the possibility of bringing judges to justice as a guarantee of the lawful functioning of the institution of justice is in support of its own authority and is a prerequisite for trust in him by the whole society; 10) the possibility of bringing judges to justice plays an important moral role in Ukrainian society; 11) bringing judges to legal responsibility is possible during the entire professional activity of a judge.

Key words: legal guarantee, responsibility, judge, importance of legal guarantees, bringing judges to legal responsibility.

Список використаних джерел:

1. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики. Дис. 12.00.10. Нац. ун-т «Одес. юрид.акад.». Одеса. 2018. 550 с.
2. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження. Монографія. Х. Право. 2014. 576 с.
3. Виконавча влада і адміністративне право. За заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ. Видавничий Дім «Ін-Юре». 2002. 668 с.
4. Герасимчук С. С. Юридичні гарантії в юридичній відповідальності суддів: поняття. International scientific and practical conference «New challenges of legal science in Ukraine and EU countries» Miskolc, Hungary, April 19–20, 2019. Miskolc : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. С. 224–225.
5. Гринюк В. О. Гарантії забезпечення незалежності суду у кримінальному процесі. Право і суспільство. № 5. 2012. С. 131-135.
6. Хачатурян Д. М. Независимость судей в Республике Армения: судеустройственные и уголовно-процессуальные гаранты. Ереван. Айастан. 2001. 278 с.
7. Довіра до суду в Україні: як переламати негативну тенденцію. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/ДОВІРА-ДО-СУДУ-В-УКРАЇНІ-1.pdf>.
8. Шевченко А. В. Дисциплінарна відповідальність суддів як гарантія прав громадян: збірник тези доповідей та наукових повідомлень учасників всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та здобувачів 09 лист. 2011 р. Харків. НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. С. 122–124.
9. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності. Частина перша. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1. С. 77–92.
10. Паришкура В. В. Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз. Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.10. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2017. 259 с.